

**การศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกและปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและ
เยาวชนออกนอกระบบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก**

**THE STUDY OF IN-DEPTH CHARACTERISTICS
AND FACTORS AFFECTING OUT-OF-SCHOOL
CHILDREN: A CASE STUDY OF TAK PROVINCE**

พัชรภา ตันติชูเวช*

Pacharapa Tantichuwet*

*อาจารย์ และปริญญาเอก วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

*Lecturer and Ph.D, College of Education Science, Dhurakij Pundit University

*Email: patcharapa.tat@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษากลางคันในระดับมัธยมศึกษา จำนวน 38 คน และตัวแทนครอบครัว ตัวแทนชุมชนของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาจังหวัดตากผลการศึกษาพบว่า

1) ด้านคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา พบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ติดตามดาอยู่ร่วมกัน แต่ขาดการสื่อสารในครอบครัว นอกจากนี้ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในครอบครัววิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในชุมชนยังส่งผลต่อการเลือกตัดสินใจศึกษาต่อและการเลือกประกอบอาชีพของกลุ่มเป้าหมายปัจจุบันกลุ่มเป้าหมายทุกคนแต่งงานมีครอบครัว และทำงานด้านการศึกษาต่อในอนาคต กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จะไม่กลับไปศึกษาต่อ แต่หากต้องการศึกษาต่อจะเลือกศึกษาที่สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

2) ด้านปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา พบว่า แบ่งออกเป็นสองปัจจัยคือ ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ทัศนคติที่มีต่อการศึกษา การปรับตัว การแต่งงาน เป็นต้น และปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทัศนคติของบิดามารดาที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว ความยากลำบากในการเดินทาง เป็นต้น

คำสำคัญ: คุณลักษณะเชิงลึกเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

Abstract

This research aims to 1) study the in-depth characteristics of Out-of-School Children (OOSC) and 2) to analyze the factors that influence their dropouts. Purposive sampling technique was employed and the snowball technique was used to select the subjects. Data were collected by in-depth interviews of 38 secondary school dropouts, their family representatives, and community representatives at Tak Province. The results showed that;

1) The in-depth characteristics of the subjects were that most of them lived with their parents. However, lacks of communication were common among their families. In addition, the level of family members' education, their way of life, the beliefs and culture of the people in the community also influenced their choices of whether to remain in the schooling system or to drop out school. At the time of study, all of the subjects were married, had a family and work. As for their education in the future, most of them would not return to school. However, if they wanted to continue their study, they would resort to both the Office of Non-Formal and Informal Education.

1) As for the factors affecting their dropout decisions, it was found that there were divided into two factors: (1) their personal factors, for example, their attitudes toward education, adjustability, marriage, etc., and (2) their family, community, and environmental factors, for example, their parental attitudes towards the target group, family economic condition, and difficulties in traveling to school.

Keywords: In-depth Characteristics, Out-of-School Children (OOSC)

บทนำ

จากวาระร่วมกันคือการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งถือเป็นทิศทางการร่วมกันของโลกอนาคตโดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 2015 ถึง ค.ศ. 2030 หรือตรงกับปีพ.ศ. 2558 – 2573 ประกอบด้วยเป้าหมายหลัก (goals) 17 ประการ และเป้าประสงค์ (targets) อีกจำนวน 169 ข้อ โดยเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป้าประสงค์นี้จะครอบคลุมไปด้วย 3 เสาหลักคือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้เนื้อหาการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ครอบคลุมจะยึดถือหลักสำคัญว่า “No one left behind” หรือจะไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง และประเทศไทยเป็นหนึ่งใน 193 ประเทศที่เข้าร่วมการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยเช่นกัน

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ ทั้งถึง และเป็นธรรม เป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก โดยเป้าหมายด้านการศึกษาคือเป้าหมายที่ 4 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป้าหมายที่ 4 มีสาระสำคัญคือ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างเท่าเทียม ทั้งถึง และส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) ทั้งนี้การวางเป้าหมายการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกในอีก 15 ปีข้างหน้า เด็กและเยาวชนหญิงชายในทุกคนทุกกลุ่มในสังคมต้องได้รับความเสมอภาคทางการศึกษา ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน สร้างโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นในระดับอุดมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ครอบคลุมไปจนถึงการจัดการเรียนรู้กับประชากรนอกเหนือวัยเรียนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

อย่างไรก็ตาม ในเป้าหมายด้านการศึกษาผลพบว่าไม่เป็นไปตามเป้าหมายข้างต้น โดยยังคงมีเด็ก และเยาวชนวัยเรียนมากกว่า 59 ล้านคนทั่วโลกที่ยังอยู่นอกระบบการศึกษา (Out-of-school children) และเด็ก 18 ล้านคนอยู่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งผลการสำรวจดังกล่าวสอดคล้องกับการประชุมที่จัดโดยองค์การยูเนสโกร่วมกับองค์การยูนิเซฟในเรื่อง “Asia summit on flexible learning strategies for Out-of-school children: นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาแห่งเอเชีย” ซึ่งข้อมูลขององค์การยูเนสโกปี พ.ศ. 2556 พบว่า เด็กวัยประถมศึกษาของไทยที่หลุดจากระบบการศึกษาเกือบ 300,000 คน ส่งผลต่อความเสียหายทางเศรษฐกิจของไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม คิดเป็นมูลค่าร้อยละ 1-3 ของจีดีพีในทุกปี ส่งผลให้ประเทศไม่สามารถหลุดจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางไปอย่างน้อย 25-30 ปี

จังหวัดตาก เป็นหนึ่งในห้าจังหวัดที่ถูกจัดเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 80 ของพื้นที่ แยกการปกครองออกเป็นตำบล รวม 14 ตำบล มีประชากรหลากหลาย ได้แก่ ชาวไทยบนพื้นที่สูง (ม้ง) ประชากรพื้นราบ ผู้อพยพย้ายถิ่น และคนต่างด้าว ซึ่งอยู่อาศัยกระจุกกระจายและมีบริบทแตกต่างกัน สภาพชุมชนโดยส่วนใหญ่เป็นชุมชนเมือง สภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ดี มีสถานศึกษารวมจำนวน 110 แห่ง มีจำนวนผู้เรียนในสถานศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในปีการศึกษา 2558 รวมจำนวนทั้งสิ้น 79,352 คน และมีจำนวนผู้เรียนที่ออกนอกระบบการศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 777 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1, 2559)

จำนวนผู้เรียนที่ออกนอกระบบการศึกษาจำนวน 777 คนดังกล่าว เมื่อจำแนกผู้เรียนที่ออกนอกระบบการศึกษาตามระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าเป็นผู้เรียนระดับประถมศึกษาที่ออกนอกระบบการศึกษาจำนวน 179 คน ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาจำนวน 598 คน คิดเป็นร้อยละ 23.03 ขณะที่ระดับมัธยมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 76.97 ตามลำดับ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1, 2559)

จากสถิติจำนวนผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาที่ออกนอกระบบการศึกษาสูงถึงร้อยละ 76.97 นั้นจะส่งผลในระยะยาวต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของทรัพยากรบุคคลที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศรวมถึงส่งผลการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต ทั้งนี้เพราะประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) ภายในปี พ.ศ. 2568 แต่ในขณะเดียวกันประเทศไทยมีสถิติเด็กเกิดน้อยลง

และเด็กที่เกิดน้อยลงเมื่อถึงวัยเข้ารับการศึกษาชั้นพื้นฐานกลับออกนอกระบบการศึกษาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการที่เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษาทั้งที่กำลังอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนถือเป็นความต้อโอกาสในรูปแบบหนึ่งที่จะส่งผลให้อาณาเขตประเทศไทยขาดแคลนกำลังแรงงานที่สำคัญที่จะใช้ในการพัฒนาประเทศ และจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว

สภาพปัญหาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาออกนอกระบบการศึกษาข้างต้น ประกอบกับความหลากหลายทางคุณลักษณะของประชากร รวมถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศไทย ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาจังหวัดตากเป็นจังหวัดนำร่องในการศึกษาปัญหาเรื่องของเด็กตกหล่นหรือเด็กที่อยู่นอกระบบการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา ทั้งนี้เพื่อทราบถึงข้อมูลเชิงลึกและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการป้องกันเด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของ ยูริ บรอนเฟนเบรนเนอร์ (Urie Bronfenbrenner) (1917-2005) นักจิตวิทยาพัฒนาการเพื่อใช้ในการอธิบายพฤติกรรมเด็ก โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อการเติบโตและพัฒนาการของเด็ก ซึ่งบรอนเฟนเบรนเนอร์ได้แบ่ง “ชั้น” (layers) ของสิ่งแวดล้อมเป็นระดับชั้น และเชื่อว่าแต่ละชั้นของสิ่งแวดล้อมจะส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Santrock, J, W., 2011; Bronfenbrenner, 2005; Bronfenbrenner, 1994) ระดับชั้นของสิ่งแวดล้อมมีดังนี้

1. The microsystem

เป็นรูปแบบของกิจกรรม บทบาททางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระดับที่บุคคลสามารถเผชิญหน้าซึ่งกันและกันได้ (face-to-face) เป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่สุด ดังนั้นระดับ microsystem จึงมีความสำคัญมากที่สุดในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ระบบนี้ได้แก่ การเป็นสมาชิกในครอบครัวที่พ่อแม่และลูก มีปฏิสัมพันธ์กัน โรงเรียน เพื่อนบ้าน เป็นต้น ตัวอย่างระบบ microsystem ในงานวิจัย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา กับครอบครัว และชุมชน

2. The mesosystem

ระบบนี้เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงระบบ microsystems ต่างๆ ตั้งแต่สองระบบหรือมากกว่าให้สัมพันธ์กัน ซึ่งความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบ้านและโรงเรียนจะส่งผลต่อการรับรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสภาพแวดล้อม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านและครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและโรงเรียน เป็นต้น ตัวอย่างระบบ mesosystem ในงานวิจัย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา กับครูในโรงเรียน

3. The exosystem

เป็นระบบที่ห่างจากตัวบุคคลอีกชั้นหนึ่ง เป็นสภาพทางสังคมที่บุคคลไม่ได้รับประสบการณ์โดยตรง แต่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมหรือพัฒนาการของบุคคลได้ โดยเป็นการเชื่อมโยงและตอบสนองของบุคคลที่ไม่มีความใกล้ชิดสนิทสนมตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ตัวอย่างของความสัมพันธ์ในระบบนี้ เช่น ทักษะทางสังคม ความสำเร็จในหน้าที่การงานของพ่อแม่มีส่วนในการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้ลูก เป็นต้น ตัวอย่างระบบ exosystem ในงานวิจัย เช่น ทักษะการเลี้ยงดูของพ่อแม่ และคนในชุมชนที่มีต่อการศึกษที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียน และการตัดสินใจศึกษาต่อหรือไม่ศึกษาต่อของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

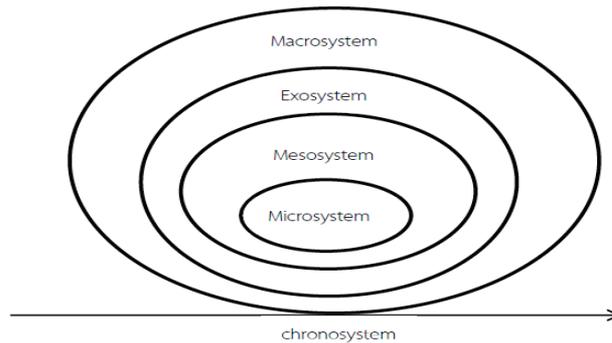
4. The macrosystem

ระบบใหญ่ที่สุดของระบบนิเวศน์ที่มีผลต่อพัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งเป็นที่รวมทุกระบบที่กล่าวมาให้เกี่ยวเนื่องกัน เป็นวัฒนธรรมใหญ่ นั่นคือ วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือ “พิมพ์เขียวทางสังคม” ที่กำหนดความเป็นอยู่ของสังคม เช่น นโยบายของรัฐบาล นโยบายสาธารณะ และ วัฒนธรรมย่อยของสังคม ตัวอย่างระบบ macrosystem ในงานวิจัย เช่น นโยบายของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเด็ก และเยาวชนนอกระบบการศึกษา เช่น การช่วยเหลือด้านสวัสดิการและสังคม การช่วยเหลือด้านการศึกษา เป็นต้น

5. The chronosystem

เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่บรอนเฟนเบรนเนอร์ได้พัฒนาระบบขึ้นมาในภายหลัง เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนไปของสิ่งแวดล้อมตลอดช่วงชีวิตของบุคคล ระบบนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อระยะเวลาผ่านไปไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงด้านคุณลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่ด้วยเช่นกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว สถานภาพทางการเงิน เศรษฐกิจและสังคม (socioeconomic status) การจ้างงาน สถานที่อยู่อาศัย

ระดับชั้นของสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดของบรอนเฟนเบรนเนอร์ แสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงระดับชั้นของสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดของบรอนเฟนเบรนเนอร์

จากทฤษฎีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยที่แวดล้อมเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน การที่เด็กและเยาวชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันทำให้เด็กมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไปทั้งทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา ดังเช่นการตัดสินใจศึกษาต่อและไม่ศึกษาต่อและออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชน สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กและเยาวชนย่อมส่งผลกระทบต่อตัดสินใจในการศึกษาต่อเช่นกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาคุณลักษณะเชิงลึก และวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา คือ เด็กและเยาวชนที่ออกจากระบบการศึกษารวมจำนวน 38 คน (กลุ่มเป้าหมายที่ออกนอกระบบการศึกษา 1 คน ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ทั้งกลุ่มเป้าหมาย 1 คน และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับตัวแทนครอบครัวของกลุ่มเป้าหมาย 1 คน และตัวแทนชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย 1 คน)

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากข้อมูลของสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาจังหวัดตากที่มีต้นสังกัดแตกต่างกัน เพื่อให้มีความหลากหลาย และเป็นตัวแทนของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษามากที่สุด และการสุ่มตัวอย่างแบบโพลินิวบอล (snowball sampling technique) จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในช่วงต้นเพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายเพิ่มเติม ทั้งนี้ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ครู - อาจารย์ที่เป็นครูประจำชั้นของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาถึงคุณลักษณะพื้นฐาน และปัจจัยที่เป็นสาเหตุของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาเพื่อตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation) อีกครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นโดยนำมาจากกรอบแนวคิดในการวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนทั้งในไทยและต่างประเทศจากนั้นนำข้อมูลที่สำคัญ (key word) ดังกล่าวมาสร้างเป็นข้อคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 เพื่อติดต่อข้อมูลสถานศึกษาที่มีผู้เรียนออกนอกระบบการศึกษา จากนั้นผู้วิจัยติดต่อสถานศึกษาเพื่อขอเก็บข้อมูลพื้นฐานของเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาโดยการสัมภาษณ์จากครู-อาจารย์ที่เคยสอนหรือเป็นครูประจำชั้นเด็กที่ออกนอกระบบการศึกษา เช่น ข้อมูลที่อยู่อาศัยปัจจุบัน สาเหตุที่ผู้เรียน (เด็กและเยาวชน) ออกจากระบบการศึกษา
- 2) ผู้วิจัยติดต่อเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาและครอบครัว จากข้อมูลที่ได้จากสถานศึกษาเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับคุณลักษณะพื้นฐานของเด็กและเยาวชน และครอบครัว รวมถึงปัจจัยที่ทำให้ออกจากระบบการศึกษา และตรวจสอบข้อมูลซ้ำจากตัวแทนเพื่อนบ้านหรือชุมชนที่ใกล้เคียง จากนั้นใช้การสุ่มแบบโพลินิวบอล (snowball sampling technique) กับกลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์ เพื่อค้นหาเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาเพิ่มเติม รวมจำนวนเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งสิ้น 38 คน ซึ่งอยู่อาศัยในอำเภอเมืองตาก อำเภอสามเงา และอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
- 3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาเอกสารมาตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation) จากนั้นจัดทำข้อสรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา และปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (data triangulation) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลคุณลักษณะเชิงลึก และปัจจัยที่เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษา ตัวแทนครอบครัว ตัวแทนชุมชน และครูที่เคยสอนเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ทั้งในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 ของการวิจัย

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยพร้อมทั้งอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา

ผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษาคคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชนของกลุ่มเป้าหมายและด้านวิถีชีวิตภายหลังออกจากระบบการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต

1.1 ด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

พบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่บิดามารดาอยู่ร่วมกัน ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่บิดามารดาหย่าร้างโดยบิดาหรือมารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายแต่งงานใหม่มีจำนวนที่ใกล้เคียงกับบิดามารดาเสียชีวิตหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตทำให้กลุ่มเป้าหมายอาศัยอยู่กับญาติพี่น้องหรืออาศัยอยู่ตามลำพังกับเพื่อน ขณะที่ในครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันแต่กลับพบว่าไม่มีความผูกพันกับกลุ่มเป้าหมายดังสะท้อนได้จากบิดาหรือมารดาไม่ทราบถึงสาเหตุที่กลุ่มเป้าหมายออกจากโรงเรียน ไม่สามารถให้ข้อมูลได้หรือให้ข้อมูลไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย หรือการที่บิดามารดาไม่เคยรู้ถึงพฤติกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย

นอกจากนี้ระดับการศึกษาของสมาชิกภายในครอบครัวยังส่งผลต่อการเลือกตัดสินใจศึกษาต่อหรือการตัดสินใจออกนอกระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย เช่นเดียวกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของคนในชุมชนมีอิทธิพลกับการตัดสินใจศึกษาต่อ รวมถึงการเลือกประกอบอาชีพภายหลังออกจากระบบการศึกษา กลุ่มเป้าหมายก็เลือกประกอบอาชีพเช่นเดียวกันกับคนในชุมชน คือ ประมง เลี้ยงวัว หาของป่าโดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกันเช่น ม้ง กะเหรี่ยงขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างครูในโรงเรียน พบว่าภายหลังกลุ่มเป้าหมายออกจากโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ไม่มีการพูดคุยหรือติดต่อสัมพันธ์กับครูในโรงเรียนอีก

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในระดับ microsystem คือ ครอบครัว และชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องของทัศนคติที่มีต่อการเรียน การเห็นความสำคัญของการศึกษา รวมถึงระดับการศึกษาและการออกนอกระบบการศึกษาของสมาชิกในครอบครัวย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนโดยตรงเช่นกัน หากสมาชิกในครอบครัวมีความผูกพัน (attachment) ซึ่งกันและกันจะส่งผลให้เด็กและเยาวชนเติบโตมาดีมีนิสัย ทัศนคติ เจตคติ และมีคุณภาพชีวิตแตกต่างไปจากครอบครัวที่สมาชิกไม่มีความผูกพันกันต่างคนต่างอยู่ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิราพร ชมพิกุล, ปราณี สุทธิสุนทร, เกรียงศักดิ์ ชือล้อม, และศุภณี ดำมี (2552) ที่พบว่าครอบครัวที่มีสัมพันธ์ภาพที่ไม่ดีต่อกันจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกทุกคนในครอบครัวในหลายประการ อาทิ ขาดความสุขในครอบครัว ไม่มีความปรองดอง ขาดความเป็นมิตร ทำให้เกิดความห่างเหิน นำไปสู่ความแตกแยกในครอบครัว มีผลเสียต่อสุขภาพและบุคลิกภาพของคนในครอบครัวทั้งร่างกายและจิตใจ เกิดความรุนแรงในครอบครัว และการกระทำทารุณต่อผู้หญิงและเด็ก และสมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไป เช่น การเล่นพนัน การใช้สารเสพติด เป็นต้น

1.2 วิถีชีวิตภายหลังออกจากระบบการศึกษา และแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคต

ภายหลังกลุ่มเป้าหมายออกจากระบบการศึกษา พบว่ากลุ่มเป้าหมายทุกคนแต่งงาน (ทั้งแบบมีพิธีการและไม่มีพิธีการ) มีครอบครัว พร้อมทั้งทำงานหรือคิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับสถานที่ทำงานมีสองรูปแบบคือ ทำงานอยู่ในถิ่นฐานเดิม ชุมชนเดิมของตนเองในจังหวัดตาก และทำงานต่างถิ่นฐานโดยย้ายไปทำงานต่างจังหวัด ซึ่งหากกลุ่มเป้าหมายทำงานในถิ่นฐานเดิมก็จะประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น เลี้ยงวัว ทำประมง หาของป่า แต่หากกลุ่มเป้าหมายแต่งงานและย้ายไปอยู่ต่างถิ่นจะประกอบอาชีพที่หลากหลายเช่น ช่างก่อสร้าง พนักงานในโรงงาน สำหรับรายได้เฉลี่ยจากการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่จะมีรายได้ไม่แน่นอน โดยได้รับเป็นรายวันเมื่อมีการทำงานหรือจ้างงาน กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานในถิ่นฐานเดิมของตนเองพบว่ามีรายได้เฉลี่ยไม่แตกต่างจากการทำงานต่างถิ่นฐาน

ด้านแนวโน้มการศึกษาต่อในอนาคตพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 86.84 จะไม่กลับไปศึกษาต่อ ทั้งนี้เพราะไม่เห็นความสำคัญของการกลับไปศึกษาต่อ และส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบัน และอนาคต ขณะที่กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะกลับไปศึกษาต่อคิดเป็นร้อยละ 13.16 สำหรับรูปแบบการศึกษาที่กลุ่มเป้าหมายต้องการศึกษาต่อในอนาคตคือ การศึกษาในสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ผลการศึกษากิปรายได้ว่า วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีของคนในชุมชนมีอิทธิพลกับการตัดสินใจศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพภายหลังออกจากจากระบบการศึกษา ซึ่งข้อมูลจากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลพบว่าหากชุมชนของกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน เช่น ม้ง กะเหรี่ยง ก็จะมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน อาทิ รูปแบบการสร้างบ้าน การทำงาน ลักษณะนิสัยของคนในชุมชน รวมถึงทัศนคติ และการให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลานในชุมชน บางชาติพันธุ์ให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาก็นิยมให้บุตรหลานเรียนจนจบการศึกษา ขณะที่บางชาติพันธุ์มีแนวคิดที่ว่าเมื่อถึงวัยที่ต้องแต่งงานมีคู่ครองก็ควรแต่งงานมีคู่ครอง หรือหากเจอคู่ครองก็ควรออกจากโรงเรียนเพื่อมาแต่งงานมีครอบครัว หากกลุ่มเป้าหมายที่มีแฟนและมีเพศสัมพันธ์กันแล้วฝ่ายหญิงต้องออกจากโรงเรียนเพื่อแต่งงานด้วยการผูกข้อมือ และทำงานหรือเป็นแม่บ้านดูแลลูกต่อไป ดังนั้นความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอันเป็นผลจากระบบ macrosystem จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายไม่ตัดสินใจกลับไปเข้าสู่ระบบการศึกษากลับ

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษาเกิดจาก 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การไม่ให้ความสำคัญและไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนของกลุ่มเป้าหมายการปรับตัว การมีคตินิยม การแต่งงานมีครอบครัว การหนีตามแฟน รวมถึงการตั้งครุภักดิ์ขณะเรียนของฝ่ายหญิง และการทำให้ผู้หญิงตั้งครุภักดิ์ของฝ่ายชายสุขภาพร่างกายของกลุ่มเป้าหมาย

2. ปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ทัศนคติของบิดามารดาที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยบิดามารดามีทัศนคติว่ากลุ่มเป้าหมายไม่มีความสามารถหรือศักยภาพมากพอที่จะเรียนหนังสือได้ รวมถึงการให้ความห่วงใยที่มากเกินไป (overprotection) กับกลุ่มเป้าหมายจนไม่สามารถไว้วางใจเมื่อกลุ่มเป้าหมายต้องไปโรงเรียนทัศนคติด้านการไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว และคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมของกลุ่มเป้าหมาย เช่น เพื่อน ส่งผลต่อพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ความยากลำบากในการเดินทางเพื่อไปโรงเรียน

ผลการศึกษากิปรายได้ว่า ประวัติทางการศึกษาของบิดามารดาหรือคนในครอบครัว และการให้ความสำคัญกับการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจออกนอกระบบการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย สะท้อนถึงทฤษฎีระบบนิเวศวิทยาของบรอนเฟนเบรนนอร์ ที่กล่าวถึงระบบ microsystem ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน เพราะเป็นระบบที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนที่สุด จึงส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชนโดยตรงรวมถึงการตัดสินใจออกนอกระบบการศึกษา

ด้านปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทัศนคติที่มีต่อการเรียน พบว่าเป็นปัจจัยที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ให้ความสำคัญและเบื่อกับการเรียน รวมถึงทัศนคติของพ่อแม่และชุมชนที่ไม่ให้ความสำคัญต่อการเรียนของบุตรหลานย่อมส่งผลกระทบต่อตัดสินใจออกกลางคันของกลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา (Bridgeland, Dilulio, & Morison, 2006) พบว่า การออกกลางคันของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เกิดจากความเบื่อหน่ายและรู้สึกแยกกับการเรียนในโรงเรียน และครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจกับการเรียนของกลุ่มตัวอย่าง เช่นเดียวกับการศึกษาในประเทศไทยของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ (2548) ที่ศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษาสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ปีการศึกษา 2544-2546 ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุแรกที่ส่งผลต่อ

การออกกลางคันของนักศึกษา คือ การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาในสาขาวิชาที่เรียน รองลงมาคือ การไม่ได้รับคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ว่างตัวไม่เหมาะสม และปัญหาด้านเศรษฐกิจของครอบครัว

สำหรับปัจจัยที่เกิดจากการปรับตัวในสถานศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ สุปราณี เทพนาเรียง, สุภกร หายสูงเนิน, และเพชรวิทย์ จันทร์ศิริลลิต (2557) ที่ศึกษารูปแบบการลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่านอกจากปัจจัยที่เกิดจากครูไม่มีจิตวิทยาในการทำความเข้าใจกับนักศึกษาแล้ว หนึ่งในปัญหาการออกกลางคันของนักศึกษายังเกิดจากการปรับตัวไม่ได้ในสถานศึกษาของนักศึกษาอีกเช่นกัน ขณะที่ปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม พบว่ามีงานวิจัยจำนวนมากที่พบว่าครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุ อาทิ การศึกษาของ โกมล จันทวงษ์ (2558, น. 127-141) สรรค์ชัย กิตยานันท์ (2553) สิงข์จีนพงษ์ (2553) และภุมริน บุญทวี (2548) ที่ผลการศึกษาใกล้เคียงกันกล่าวคือ ปัจจัยสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษาเกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ครอบครัว และสถานศึกษา โดยปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ทศนคติที่ไม่ดีต่อสาขาที่เรียน เป้าหมายต่อการเรียนการสอน ปัจจัยจากครอบครัว เช่น ฐานะยากจน และปัจจัยจากสถานศึกษาที่มีผลมากที่สุดคือหลักสูตรและการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน บรรยากาศการจัดการเรียนการสอนไม่เหมาะสม อาจารย์ขาดความมุ่งมั่น ไม่มีจิตวิทยาการสอน และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพสิ่งแวดล้อมภายในสถานศึกษา ไม่น่าเรียน กิจกรรมการเรียนไม่ส่งผลต่อการเรียนรู้ และการเดินทางมาเรียนไม่สะดวก มีค่าใช้จ่ายสูง

ใกล้เคียงกับการศึกษาของ ธนาภา สุวรรณ์ (2555) ชีสาพัชร์ โกสิยรัตน์อภิบาล (2555) และสุภาภรณ์ ปินะกาโน (2553) ที่ผลการศึกษาต่างก็พบว่าสอดคล้องกับข้างต้นคือ สาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันมาจากปัจจัยที่เกิดจากกลุ่มเป้าหมาย เช่น การไม่ตั้งใจเรียน ไม่อยากเรียน การทะเลาะวิวาทกับเพื่อน ปัจจัยจากโรงเรียนและครู เช่น การดูแลเอาใจใส่ของครู การขาดความเป็นกันเองกับผู้เรียน การขาดความรับผิดชอบของครู และปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ฐานะครอบครัวยากจน มีความขัดแย้งระหว่างบุคคลภายในครอบครัว

สำหรับปัจจัยด้านชุมชน และสิ่งแวดล้อม ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิมพ์ วาสนา (2555) และ ธงชาติ สอนคำ (2554) ที่พบว่า ตัวบ่งชี้ภาวะเสี่ยงการออกกลางคันที่มีผลมากที่สุดคือ เจตคติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่อยู่ห่างไกลโรงเรียนและการไม่เห็นความสำคัญของการเรียน รองลงมาคือ ครอบครัว ผู้ปกครอง

จากการอธิบายผลการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนคือ ปัจจัยจากกลุ่มเป้าหมาย และปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบสิ่งแวดล้อมในระดับ microsystem จนถึง macrosystem ตามแนวคิดของบรอนเฟนเบรนเนอร์แล้วแต่ส่งผลกระทบต่อบุคลิกลักษณะ ความคิด ทศนคติและการตัดสินใจของเด็กและเยาวชนโดยตรง รวมถึงการออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนเช่นกัน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกและปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา: กรณีศึกษาจังหวัดตาก” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาและเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ด้านคุณลักษณะเชิงลึกของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาคือ เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่พักอาศัยกับครอบครัว แต่ไม่มีความผูกพันในครอบครัว เด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาปัจจุบันมีครอบครัวและทำงานแล้วทุกคน และไม่ต้องการกลับไปศึกษาต่ออีกในอนาคต สำหรับปัจจัย

ที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษามี 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยจากเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา เช่น การไม่เห็นความสำคัญของการเรียน และปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม เช่น ความยากจน ความยากลำบากในการเดินทางไปโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีบทบาทในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ องค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นต้น สามารถนำผลการศึกษาวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในจังหวัดตากเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในการจัดการศึกษาและปรับแนวทางการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในจังหวัดตากและจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษา เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถนำข้อมูลไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษากระทรวงแรงงาน สามารถจัดการอบรมหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกรณีศึกษาที่จังหวัดตากเพียงจังหวัดเดียว ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในจังหวัดอื่นๆ ทั้งที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันและต่างภูมิภาคเพื่อเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่อยู่ต่างถิ่นฐานกับจังหวัดตาก และเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันการออกนอกระบบการศึกษาของเด็กและเยาวชนในแต่ละจังหวัดหรือในแต่ละภูมิภาคนั้น

2.2 ความหมายของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาในงานวิจัยเรื่องนี้หมายความว่าเฉพาะเด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาที่ออกนอกระบบการศึกษาเพราะการออกกลางคันและไม่ศึกษาต่อเท่านั้น ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาข้อมูลของเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่ออกนอกระบบการศึกษาด้วยสาเหตุต่างๆ แต่ยังคงเลือกศึกษาต่อในรูปแบบการศึกษาอื่นทั้งการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อทราบถึงสาเหตุและปัจจัยที่ไม่ศึกษาต่อในระบบการศึกษา

2.3 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษากับเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาที่เคยศึกษาในระบบการศึกษามาก่อนและออกจากระบบการศึกษากลางคัน ไม่นับรวมถึงเด็กและเยาวชนที่ไม่เคยเข้าสู่ระบบการศึกษาตั้งแต่แรก ดังนั้นในงานวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษากับเด็กและเยาวชนที่ไม่เคยเข้าศึกษาในระบบการศึกษามาก่อน อาทิ เด็กเร่ร่อน เด็กไร้สัญชาติ เพื่อศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกและปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กและเยาวชนออกนอกระบบการศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

- โกมล จันทวงษ์. (2558). ปัจจัยสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ศูนย์สระแก้ว. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 5(1), 127-141.
- จิราพร ชมพิกุล, ปราณี สุทธิสุนทร, เกรียงศักดิ์ ชื่อเลื่อม, และดุชนิ ต่ามิ. (2552). *สัมพันธภาพในครอบครัวไทย*. นครปฐม: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชีสาพัชร์ โกสิยรัตน์าภิบาล. (2555). *การศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านจันทเฉลิม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 2* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธงชาติ สอนคำ. (2554). *ศึกษาปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านกล้วยสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ราชบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- ธนาภา สุวรรณ์. (2555). *สาเหตุที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 3: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านบึงทรายสวรรค์ ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- พิมพ์ วาสนา. (2555). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะเสี่ยงการออกกลางคันของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดเชียงรายเขต 2* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ภุมริน บุญทวี. (2548). *ปัจจัยทางครอบครัวและพฤติกรรมทางสังคมที่มีผลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาโรงเรียนอาชีวะเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. (2548). *การศึกษาสาเหตุการออกกลางคันของนักศึกษาสถาบันราชภัฏนครสวรรค์ปีการศึกษา 2544-2546* (รายงานผลการวิจัย). นครสวรรค์: สถาบันราชภัฏนครสวรรค์.
- สรรรถชัย กิตยานันท์. (2553). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกกลางคันของนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษวิทยาเขต 1. (2559). *ข้อมูลนักเรียนออกกลางคันภาพรวมจังหวัดตาก .สัปดาห์ที่ 2 กันยายน 2559*, จาก <http://www.takesa1.tak1.org/main56/note/html/student/student.htm>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *ทิศทางและโจทย์วิจัยของการศึกษาไทยเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สิงห์ จินพงษ์. (2553). *การออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนสามัคคีพัฒนา อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุปราณี เทคนาเรียง, สุภกร หาญสูงเนิน, และเพชรวิทย์ จันทศิริสิริ. (2557). รูปแบบการลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ฉบับพิเศษ)*, 41-53. สัปดาห์ที่ 11 มิถุนายน 2560, จาก <https://edu.msu.ac.th/ncer/fullpaper/paper/N4.pdf>
- สุภาภรณ์ปิยะกาโน. (2553). *การออกกลางคันของนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเขี้ยว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Bridgeland, M. J., Dilulio, J. J., & Morison, B. K. (2006). *The Silent Epidemic: Perspective of High School Dropouts*. Retrieved July 2, 2017, from: <https://docs.gatesfoundation.org/documents/thesilentepidemic3-06final.pdf>.

Bronfenbrenner, U. (1994, March). Ecological Model of Human Development. *International Encyclopedia of Education*, 3(2), 37-43.

Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development*. Thousand Oaks : Sage Publication.

Santrock, J. W. (2011). *Life-span development* (13th ed). New York: McGraw-Hil